

ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ТРОПЕЇКО-НАРАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ПОБУДОВИ СУЧАСНИХ АНГЛОМОВНИХ ДОКУМЕНТАЛЬНО-ХУДОЖНІХ БІОГРАФІЙ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТИ

GENRE-SPECIFIC CHARACTERISTICS OF TROPOLOGICAL AND NARRATIVE TEXT-BUILDING STRATEGIES IN CONTEMPORARY ENGLISH FICTIONALISED DOCUMENTARY BIOGRAPHIES OF POLITICAL FIGURES: COGNITIVE AND CULTURAL PERSPECTIVES

Швець В.О.,

orcid.org/0009-0001-1313-8100

*аспірант кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

Статтю присвячено дослідженню жанрової специфіки тропеїко-нарративних стратегій у сучасних англійськомовних документально-художніх біографіях політичних діячів в аспекті формування їхнього іміджу в суспільстві. Зважаючи на наявні прогалини в розкритті особливостей взаємодії тропеїки та нарративних стратегій у біографічних текстах загалом, цю наукову розвідку сфокусовано на виявленні зазначеної взаємодії передовсім в етнокультурному контексті із залученням методів лінгвостилістичного, концептуального та нарративного аналізів документально-художніх біографій трьох видатних політичних фігур ХХ століття, а саме, “Nehru: The invention of India” Ш. Тарура [13], “Reagan: The Life” Г. В. Брандса [14] та “Margaret Thatcher. The Authorized Biography, Volume 1: Not For Turning” Ч. Мура. У результаті зіставлення текстів зазначених біографій виокремлено ключові концептуальні метафори POLITICAL CAREER IS A JOURNEY PROVOKED BY A TRAUMATIC EVENT, POLITICIAN IS A PERFORMER, CHARACTER FORMATION IS OVERCOMING FEAR, POLITICIAN IS A DREAMER, які беруть наскрізну участь у розгортанні біографічного повістання, актуалізуючись у нарративних стратегіях травматизації, подолання труднощів і провіденційності. Встановлено, що взаємодія нарративних стратегій з ключовими метафоричними структурами сприяє формуванню цілісності біографічного нарративу, що в свою чергу зумовлює їхню інтерпретаційну функцію. Отримані результати засвідчують, що тропеїко-нарративні стратегії виконують не лише естетичну, а й функцію концептуалізації досвіду героїв біографій. Дослідження робить внесок у розуміння механізмів побудови біографічного нарративу та відкривають перспективи для подальших досліджень, зокрема із залученням ширшого корпусу біографій видатних особистостей, що належать до різних етнокультурних традицій, а також з урахуванням мультимодальних засобів нарративізації.

Ключові слова: біографічний нарратив, етнокультурний контекст, концептуальна метафора, образ політика, розгортання нарративу, тропеїко-нарративні стратегії.

This paper addresses the genre-specific features of tropological and narrative text-building strategies in contemporary English fictionalised documentary biographies of political figures, focusing on the formation of their public image in society. Given the existing gaps in the analysis of the interaction between tropes and narrative strategies in biographical texts in general, this research is primarily aimed at identifying this interaction within a cultural context, using linguistic and stylistic methods, conceptual, and narrative analysis of fictionalised documentary biographies of three prominent political figures of the 20th century, namely “Nehru: The Invention of India” by Shashi Tharoor, “Reagan: The Life” by H. W. Brands, and “Margaret Thatcher: The Authorized Biography, Volume 1: Not For Turning” by Charles Moore. As a result of the comparative analysis of these biographical texts, the following key conceptual metaphors are identified: POLITICAL CAREER IS A JOURNEY PROVOKED BY A TRAUMATIC EVENT, POLITICIAN IS A PERFORMER, CHARACTER FORMATION IS OVERCOMING FEAR, and POLITICIAN IS A DREAMER. These metaphors play a pervasive role in the unfolding of the biographical narrative, being actualized through narrative strategies of traumatization, overcoming difficulties, and providentialism. It is established that the interaction between narrative strategies and key metaphorical structures contributes to the coherence of the biographical narrative, which in turn determines their interpretative function. The obtained results demonstrate that tropological and narrative strategies perform not only an aesthetic function but also a function of conceptualizing the protagonists' experiences. The research contributes to a deeper understanding of the mechanisms underlying the construction of biographical narratives and opens up prospects for further research, particularly through the inclusion of a broader corpus of biographies of prominent figures from different cultural traditions, as well as by taking into account multimodal means of narrativization.

Key words: Biographical narrative, conceptual metaphor, cultural context, image of a politician, narrative development, tropological and narrative text-building narratives.

Постановка проблеми. Сучасна документально-художня біографія як жанр біографічної прози є ефективним інструментом створення образу політичного діяча, чим зумовлюється

вплив таких творів на читацьку аудиторію, а згодом – і на суспільну думку [1, с. 212; 2, с. 30]. Відтак, з'ясування й осмислення композиційно-текстових і власне лінгвальних механізмів

побудови біографічного нарративу та способів його розгортання становить інтерес для широкого кола дослідників, зокрема у галузі мовознавства [3; 4]. Особливої уваги в цьому контексті набуває застосування словесних і відповідних концептуальних тропів – метафоричних моделей, що висвітлюють значущі риси особистості політика як героя біографії та віхи його/її життєвого шляху в певному історичному й етнокультурному контексті [5, с. 73-76; 6, с. 19]. Водночас важливою для розкриття шляху героя до політичного олімпу є встановлення задіяних нарративних стратегій, що формуються навколо зазначених тропів, їхній вплив на розгортання оповіді, та переконання читацької аудиторії у не випадковості такого шляху [2, с.29-30]. Розгляд зазначених вербальних і нарративних інструментів спонукає до виявлення особливостей їхньої взаємодії, оскільки саме завдяки такому поєднанню розгортання біографічної оповіді окреслює контури становлення образу політика та шляхи його інтерпретації читачем. [3, с. 17; 4, с. 45-46].

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Інтерес до наратології як міждисциплінарної галузі досліджень, що поєднує здобутки мовознавства [3] і літературознавства [6], наразі охоплює декілька аспектів, серед яких особливо вирізняється аспект оповідного смислотворення у лінгвокультурному [4], концептуальному [6; 7; 8], тропеїко-стилістичному та жанровому [1] ключі. Основоположно у своїй праці “An Introduction to Narratology” [6] відома літературознавиця М. Флудернік припускає, що мова нарративу створює можливі світи, речення створюють персонажів, події, часово-просторові лаштунки, де ці компоненти поєднуються у певному порядку. Дослідниця вказує на роль читацької уяви, яка заповнює інформаційно-сюжетні прогалини [там само, с. 41], та на місце метафори й метонімії у розгортанні нарративу [там само, с. 73-77]. Вітчизняний погляд на наратологічні традиції репрезентує праця Ф. Бацевича «Основи лінгвонаратології» [3], де мовознавець розглядає нарратив як «тип дискурсу, смислові, структурні й композиційні елементи якого скеровані на втілення прийнятих у конкретній лінгвокультурі способів представлення різноманітних за своїм виявом подій та їхніх наслідків для руху текстової історії» [там само, с. 17].

Із зазначеного вище природно випливає увага дослідників до феномена нарративної стратегії [9; 10], де останню визначають подвійно. З одного боку, нарративні стратегії у художній прозі пов'язують з фокалізацією [9, с. 30] та іншими спосо-

бами актуалізації думок автора й персонажів, зреалізованих за посередництва наратора [там само, с. 29]. З іншого боку, поняття нарративної стратегії тлумачать як «сукупність нарративних процедур, яких дотримуються, або нарративних засобів, що використовуються для досягнення певної мети у репрезентації нарративу» [10, с. 79].

Розгляд власне біографічного нарративу у вітчизняній та європейській традиціях переважно стосується трьох моментів: 1) фіксації досвіду біографічного суб'єкта у фікціональному світі і способів концептуалізації його життєвого шляху [11, с. 46, 48], у тому числі і в контексті певних історичних подій [там само, с. 2], що у разі звернення до політичних біографій спрямовано на конструювання минулого та «олгоднення» політичної історії [1, с. 219]; 2) жанрової специфіки автобіографій і біографій, які містять однаковий життєвий матеріал, проте розмежовуються залежно від способів побудови нарративу [12, с. 79], зокрема структурування біографічного нарративу навколо героїчного сюжету, що виконує презентаційну функцію у розкритті іміджу політика [4]. Це надає власне біографіям як послідовному опису подій, які відбулися та були проаналізовані зі сторони, особливої «моральності» [12, с. 79]; 3) ролі тропеїки (метафор, метонімії, іронії) як засобів відтворення світу героя, а й подекуди втраченого світу історії, який залишив по собі відбиток у вигляді архівів та свідчень [11, с. 2].

Особливу роль у контексті відтворення світу героя-політика крізь призму тропеїки відіграє звернення до актуалізованих у біографічних творах концептуальних метафор, які відбивають сутнісні моменти політичного життя суспільства [6; 7; 8] крізь призму неусвідомленої системи метафоричних концептів [7, с. 177].

Отже, незважаючи на значний доробок у галузі лінгволітературознавчих студій біографічних текстів комплексний аналіз саме тропеїко-нарративних стратегій в англійськомовних документально-художніх біографіях політичних діячів сучасності залишається востребованим. Найвні дослідження політично значущої тропеїки зосереджені переважно на публічному політичному дискурсі (дебати, промови тощо) [13, с. 140]. Тому актуальним залишається питання виокремлення та систематизації політично вагомих словесних метафор, реконструкції на їхній основі відповідних концептуальних метафор та визначення шляхів їхнього впливу на розгортання біографічної оповіді у ракурсі застосування певних нарративних стратегій.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення та характеристика жанрової специфіки тропеїко-нарративних стратегій у трьох англомовних документально-художніх біографіях політичних діячів ХХ століття: “Nehru: The invention of India” Ш. Тарура [14], “Reagan: The Life” Г. В. Брандса [15] та “Margaret Thatcher. The Authorized Biography, Volume 1: Not For Turning” Ч. Мура [16]. Досягнення визначеної мети передбачає вирішення таких завдань:

1) окреслити зміст поняття «тропеїко-нарративні стратегії» у контексті біографічного нарративу;

2) виявити лінгвокогнітивні та етнокультурні особливості реалізації тропеїки в зазначених англомовних текстах документально-художніх біографій політичних діячів;

3) визначити основні стратегії нарративного розгортання тропів і тропологічних структур в обраних документально-художніх біографіях.

Виклад основного матеріалу. Спираючись на думку Ф. Бацевича, який зазначає, що нарративи потенційно можуть виконувати функцію впливу, переконання, а тому використовуються у політичному дискурсі [3, с. 12], транспонуємо цей підхід на досліджуваний біографічний дискурс. Перш ніж перейти до аналізу зіставлених біографій політичних діячів, окреслимо зміст поняття тропеїко-нарративних стратегій у контексті документально-художніх біографій. Відтак, слідом за О. Ткачук [10, с. 79] розуміємо нарративні стратегії як поєднання нарративних процедур або прийомів, яких дотримується автор, що застосовуються для досягнення певної мети у розгортанні нарративу. Концептуальні метафори в цьому ракурсі виконують роль когнітивного інструменту, що формує сприйняття читачами особистостей героїв біографій, а також ключових подій біографічного нарративу. Отже тропеїко-нарративні стратегії є способом розгортання, в нашому контексті, біографічного тексту, де концептуальні метафори створюють смислову архітектуру повісткування.

Саме кризь призму того, як тропеїко-нарративні стратегії впливають на побудову оповіді, впливаючи у такий спосіб на читацьку аудиторію, проаналізуємо низку ключових фрагментів документально-художніх біографій Р. Рейгана, Д. Неру та М. Тетчер, де було виявлено спільні концептуальні метафори, що є основоположними у формуванні образів зазначених політиків.

Наскрізною в усіх зіставлених біографічних оповідях виявилась концептуальна метафора POLITICAL CAREER IS A JOURNEY PROVOKED BY A TRAUMATIC EVENT.

Життєвий та політичний шлях героя чи героїні біографічного твору осмислюється як рух від чітко окресленої автором травматичної події до олімпу, причому сама «травма» стає необхідною умовою для досягнення суспільно-політичного успіху.

Так, у біографії Р. Рейгана “Reagan: The life” Г. В. Брандса виокремлюється декілька травматичних моментів: родинна дисфункція (алкоголізм батька, переїзди, злиденність [15, с. 9-10]) та кар’єрні невдачі (“a washed-up actor at a turning point in his life” [там само, с. 2]). Наприклад: “But in Hollywood he hit the limits of his talent. He never captured the movie-house marquee, never cracked the A-list of leading men. By his mid-thirties he couldn't get good roles” [там само, с. 2].

У біографії Д. Неру “Nehru: The invention of India” Ш. Тарура травматизм становлення героя біографії також пов’язаний із драматичною сімейною динамікою. Той факт, що двоє його братів померли ще до народження Д. Неру, надало йому особливого статусу в сім’ї і дещо перебільшеного відчуття власної вагомості й непогрішності (“An only son of prosperous parents is apt to be spoilt especially in India” [14, с. 15]). Акцентуючи на привілейованості героя й відповідно його вразливості, автор описує показовий фрагмент з дитинства героя, який сам політик згадає згодом: Д. Неру у п’ятирічному віці взяв без дозволу одну з двох ручок зі столу свого батька, якого це надзвичайно обурило. Руйнація ілюзії про власну всюдозволеність принесла герою великий біль і сором: “His father had two fine pens in an inkstand atop his mahogany desk, which caught the young boy’s eye. Thinking that Motilal “could not require both at the same time,” Jawaharlal took one for his lessons. When Motilal found it missing, a furious search ensued. The frightened boy first hid the pen and then himself, but he was soon discovered by servants and turned in to his enraged father. What ensued was, in Jawaharlal’s recollection, “a tremendous thrashing. Almost blind with pain and mortification at my disgrace...” [там само, с. 17].

Судячи з життєпису М. Тетчер “Margaret Thatcher: The Authorized Biography. Volume 1: Not For Turning” Ч. Мура травматичну роль у дитинстві майбутньої прем’єр-міністерки відігравали побутові труднощі (“House without hot water, outside lavatory, no garden”; “Margaret never went on holiday with her parents” [16, с. 5].

Наступна вагома концептуальна метафора, характерна для всіх трьох біографій, – це POLITICAN IS A PERFORMER. В усіх трьох біографіях вона закладається в дитячих або юнаць-

ких сценах. У біографії Р. Рейгана описується, як майбутній політик брав мітлу, уявляючи мікрофон (“Used to take an old broom from the locker room and pretend it was a microphone” [15, с. 18]). Проте у біографії Д. Неру ця метафора реалізується через зусилля самоподолання (“a shyness in public that he would have to work had to overcome in later life” [14, с. 21]). Прослідковуємо, що акцент авторів на ранній сором’язливості майбутніх політиків виявлено як у біографії Д. Неру, так і у Р. Рейгана (“By the time he had outgrown a bit of his shyness, not least by discovering a sport...” [15, с. 14]). Отже, обидва автори обирають стратегію опису «слабких сторін» героїв біографії, що провокує виокремлення концептуальної метафори CHARACTER FORMATION IS OVERCOMING FEAR. У біографії М. Тетчер зосереджено увагу на риторичних техніках її батька (“Say it as clearly as you can. That is the only secret of style” [16, с. 25]).

Кодування мрійливості, фантазії та ідеалізму як способу когнітивної підготовки до політичної кар’єри, що оформлюється в концептуальній метафорі POLITICAL CAREER IS A DREAMER, наскрізно прослідковується в зіставних біографіях. У життєписі Р. Рейгана метафора реалізується через захоплення пригодницькими книжками (“The tales of the Rover Boys, of Tarzan and Frank Merriwell provided escape from his father’s drinking and smoothed the rough edges of life” [15, с. 12]). У біографічній оповіді про Д. Неру еквівалентна метафора реалізується через юнацькі політичні погляди (“The radical streak in Jawaharlal Nehru began to show from the moment of his arrival in England, when news of the Japanese naval triumph over Russia at Tsushima in 1905 thrilled him with the realization that a great European power could be defeated by an Asian nation” [14, с. 20–21]). М. Тетчер, в свою чергу, мріяла вступити на державну службу в Індії, її батько зауважив, що Імперії до того часу може вже й не існувати (“Methodist missionaries from India inspire the child Margaret to dream of joining the Indian Civil Service. Her father replies the Empire may not exist by then” [16, с. 32–33]). З цієї

метафори випливає провіденційність – стратегія, яку застосовують автори в зіставних біографіях для того, щоб передбачити (foreshadow) долю героїв оповідей.

Висновки. У статті було здійснено аналіз жанрової специфіки тропеїко-нарративних стратегій у сучасних англомовних документально-художніх біографіях політичних діячів. Було окреслено зміст поняття «тропеїко-нарративні стратегії» в контексті політичних біографій – це поєднувальний механізм, що інтегрує концептуальні метафори та нарративні прийоми розгортання біографічної оповіді. У ході аналізу фрагментів біографічних текстів було виокремлено ключові, наскрізні концептуальні метафори: POLITICAL CAREER IS A JOURNEY PROVOKED BY A TRAUMATIC EVENT, POLITICIAN IS A PERFORMER, CHARACTER FORMATION IS OVERCOMING FEAR, POLITICAN IS A DREAMER та POLITICAN IS A DREAMER. Зазначені концептуальні метафори формують смислову архітектуру зіставних біографічних текстів, де ми можемо виокремити основні стратегії застосування цих метафор: нарративна стратегія травматизації, подолання труднощів, провіденційності.

Отримані результати засвідчують, що метафорика в біографічному нарративі виконує не лише естетичну, а й інтерпретаційну функцію, впливаючи на сприйняття читачами життєвого шляху політика та формування його образу. Водночас це дослідження має певні обмеження, де увагу зосереджено переважно на метафоричних моделях, при тому як мультимодальні засоби (обкладинка, шрифт, ілюстрації) залишаються поза увагою, припускаємо, що наведені мультимодальні аспекти можуть бути частиною відповідної тропеїко-нарративної стратегії.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у розширенні корпусу досліджуваних текстів, зокрема включаючи біографії інших культурних традицій, для підтвердження або оскарження універсальності тропеїко-нарративних стратегій у різних етнокультурних просторах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стамбол І. І. Політична біографія: сучасний вимір. Українська біографістика. 2020. Вип. 20. С. 211–227. DOI: <https://doi.org/10.15407/ub.20.211>
2. Олещук П. Біографічний нарратив як складова політичного дискурсу. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. Київ, 2010. Вип. 20. С. 27–36.
3. Бацевич Ф. С. Основи лінгвонаратології: підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2025. 292 с.
4. Бистров Я. Біографічний нарратив у лінгвокогнітивному вимірі (на матеріалі англомовної прози ХХ – початку ХХІ століть): дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2016. 460 с.
5. Fludernik M. An Introduction to Narratology. London; New York: Routledge, 2009. 200 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203882885>

6. Gibbs R. W. Jr. Conceptual metaphor in thought and social action. *Metaphor and Thought*. Cambridge : Cambridge University Press, 1993. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139173863>
7. Lakoff G. Metaphor, morality, and politics, or why conservatives have left liberals in the dust. *Social Research*. 1995. Vol. 62, No. 2. P. 177–213.
8. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 256 p.
9. Римар Н. Наративні стратегії художньої прози Ніни Бічуї : дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2016.
10. Ткачук О. Наратологічний словник. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2007. 200 с.
11. Crowley P. Paul Ricoeur: the concept of narrative identity, the trace of autobiography. *Paragraph*. 2003. Vol. 26, No. 3. P. 1–12. DOI: <https://doi.org/10.3366/para.2003.26.3.1>
12. Klein C. Biography as a concept of thought: on the premises of biographical research and narrative. *The Biographical Turn: Lives in History*. London : Routledge, 2017. P. 79–92.
13. Пастернак Т. А. Метафоричність у політичному дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 28, т. 1. С. 140–145. URL: https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/28/part_1/26.pdf (дата звернення: 30.04.2026).
14. Tharoor S. *Nehru: The Invention of India*. New York : Arcade Publishing, 2003. 336 p.
15. Brands H. W. *Reagan: The Life*. New York : Doubleday, 2015. 816 p.
16. Moore C. *Margaret Thatcher: The Authorized Biography*. Vol. 1: Not for Turning. London : Allen Lane, 2013. 896 p.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 30.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026